

DOI 10.31558/3083-5895.2025.1.4

УДК 321.7:316.35(478)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2229-0419>

Дубель М. В., Донецький національний університет імені Василя Стуса

Автор-кореспондент, e-mail: m.dubel@donnu.edu.ua

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО МОЛДОВИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено особливості становлення та сучасного розвитку громадянського суспільства Республіки Молдова в контексті демократичних трансформацій, неврегульованого придністровського конфлікту, повномасштабної війни російської федерації проти України та процесу європейської інтеграції. Актуальність дослідження зумовлена посиленням ролі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні демократичного врядування, суспільної стійкості та реалізації реформ в умовах сучасних безпекових викликів. Метою статті є комплексний аналіз еволюції громадянського суспільства Республіки Молдова, визначення основних етапів його розвитку, оцінка впливу придністровського конфлікту на функціонування громадського сектору, дослідження трансформації діяльності громадських організацій після початку повномасштабної війни Росії проти України та обґрунтування їх ролі у процесі європейської інтеграції держави. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема історичний, системний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, аналітичний та метод узагальнення, що дозволило простежити закономірності розвитку громадянського суспільства на різних етапах становлення молдовської державності. Встановлено, що розвиток громадянського суспільства Молдови відбувався під впливом політичних, соціально-економічних та безпекових чинників. Обґрунтовано, що придністровський конфлікт, поряд із негативним впливом на процеси державотворення, став одним із факторів інституційного зміцнення громадських організацій, розвитку міжнародного співробітництва та формування механізмів громадської участі у врегулюванні конфліктних ситуацій. Доведено, що після 24 лютого 2022 року громадянське суспільство Молдови суттєво розширило функціональні можливості, забезпечуючи гуманітарну допомогу українським біженцям, протидіючи дезінформації, підтримуючи діяльність державних інституцій та здійснюючи експертний супровід реформ. Визначено, що процес європейської інтеграції сприяв інституційному розвитку громадського сектору, підвищенню його професійної спроможності, розширенню механізмів взаємодії з органами державної влади та посиленню ролі громадського контролю. Зроблено висновок, що на сучасному етапі громадянське суспільство Республіки Молдова трансформувалося із сукупності незалежних громадських організацій у важливий елемент системи демократичного врядування та суспільної стійкості. Подальший розвиток громадського сектору визначатиметься успішністю євроінтеграційних реформ, удосконаленням механізмів взаємодії між державою і громадянським суспільством, зміцненням інституційної спроможності громадських організацій та підвищенням рівня громадянської участі у процесах вироблення й реалізації державної політики.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадські організації, європейська інтеграція, демократичне врядування, демократичні реформи, виклики

Dubel Mykhaylo, Vasyl Stus Donetsk National University

Corresponding Author, e-mail: m.dubel@donnu.edu.ua

CIVIL SOCIETY IN MOLDOVA AS A RESPONSE TO THE CHALLENGES OF STATE DEVELOPMENT

This article examines the evolution and contemporary development of civil society in the Republic of Moldova within the context of democratic transformation, the unresolved Transnistrian conflict, Russia's full-scale invasion of Ukraine, and the country's European integration process. The relevance of the study lies in the growing role of civil society institutions in promoting democratic governance, strengthening societal resilience, and supporting reform implementation amid contemporary security challenges. The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the evolution of civil society in the Republic of Moldova by identifying the main stages of its development, assessing the impact of the Transnistrian conflict on the functioning of the civic sector, examining the transformation of civil society organizations following Russia's full-scale invasion of Ukraine, and substantiating their role in the country's European integration process. The research employs a combination of general scientific and specialized methods, including historical, systems, structural-functional, comparative legal, analytical, and generalization methods, enabling the identification of the main patterns in the development of civil society throughout the different stages of Moldova's state-building process. The findings demonstrate that the development of Moldovan civil society has been shaped by political, socio-economic, and security-related factors. The study argues that, despite its negative impact on state-building, the Transnistrian conflict also contributed to the institutional strengthening of civil society organizations, the expansion of international cooperation, and the development of participatory mechanisms for conflict resolution. Furthermore, the study shows that after 24 February 2022, Moldova's civil society significantly expanded its functions by providing humanitarian assistance to Ukrainian refugees, countering disinformation, supporting public institutions, and contributing expert knowledge to the reform process. The European integration process has further promoted the institutional development of the civic sector, enhanced its professional capacity, expanded cooperation mechanisms with public authorities, and strengthened the role of public oversight. The study concludes that civil society in the Republic of Moldova has evolved from a collection of independent non-governmental organizations into a key component of democratic governance and societal resilience. Its future development will largely depend on the successful implementation of European integration reforms, the improvement of cooperation mechanisms between the state and civil society, the strengthening of the institutional capacity of civil society organizations, and the promotion of greater citizen participation in public policymaking and implementation.

Keywords: *civil society; civil society organizations; European integration; democratic governance; democratic reforms, challenges*

Актуальність дослідження. Розвиток громадянського суспільства є однією з найважливіших умов демократизації будь-якої колишньої країни соціалістичного табору. Звісно, цей процес відбувався в дуже різних умовах. Так, наприклад, країни Вишеградської групи відразу обрали шлях на євроінтеграцію (навіть Угорщина у дев'яності роки попереднього століття переважно дотримувалася цього вектору). Країни, що утворилися після розвалу Радянського Союзу були в набагато складніших умовах – колишня метрополія імперії знаходилася надто близько і пропонувала замінити колишнє інтеграційне об'єднання на своєрідну реставрацію у вигляді Співдружності Незалежних Держав. Проте, деякі держави, наприклад, Естонія, Латвія та Литва відразу обрали шлях на Європу та деколонізацію шляхом декомунізації. Але, інші держави не були одностайно за інтеграцію у так званий «західний світ». Країни Центральної Азії відразу обрали шлях більшої закритості та авторитарного стилю державного управління. Проте, такі держави, як Україна, Грузія, Вірменія та Молдова зайняли проміжну позицію.

Особливо цікавим є досвід Молдови. З самого початку незалежного шляху держава отримала виклики, які з часом були спрямовані і проти нашої держави. Створення на території Молдови анклав у вигляді Придністровської Молдавської республіки стало серйозною перешкодою на шляху стабільного розвитку. Більш того, саме вплив з боку російської федерації став причиною поляризації суспільства.

Стан теоретичної розробки теми. Дослідженню ролі громадянського суспільства у

пострадянських державах досить популярна серед вітчизняних дослідників. Наприклад, К. Швець проводила компаративний аналіз моделей публічної політики перехідних систем на прикладі Грузії та Молдови, розглядаючи рівень розвитку громадянського суспільства як один з основних індикаторів [1]. А. Француз та Р. Довгошея досліджували роль інститутів громадянського суспільства у протидії корупції в Україні в умовах війни [2]. І. Наливайко визначав роль інститутів громадянського суспільства у запобіганні і протидії корупції в органах публічної влади [3]. Л. Любохинець, Л. Бушовська, А. Мейш досліджували напрями розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану. Проте, як можна відзначити з огляду джерел за тематикою, вони зосереджені на розгляді саме України, а досвід Молдови в умовах повоєнної інтеграції у європейську спільноту буде корисним.

Мета статті полягає у розгляді громадянського суспільства Молдови як відповіді на виклики для розвитку держави.

Виклад основного матеріалу. Формування громадянського суспільства в Республіці Молдова нерозривно пов'язане з політичними процесами кінця 1980-х років, коли політика перебудови та гласності створила передумови для активізації громадської діяльності на території тодішньої Молдавської РСР. Саме в цей період виникають перші громадські об'єднання, культурно-просвітницькі товариства та політичні рухи, діяльність яких була спрямована на захист національної ідентичності, розширення громадянських прав і демократизацію суспільного життя. Важливу роль у цих процесах відіграв Народний фронт Молдови, який об'єднав представників інтелігенції, науковців, митців і громадських активістів навколо ідеї політичних реформ та відновлення національної самобутності [5].

Перші громадські ініціативи мали переважно суспільно-політичний характер і були орієнтовані на підтримку демократичних перетворень. Водночас вони заклали основу для формування незалежного громадського сектору, який поступово почав виходити за межі виключно політичної діяльності. Уже на початку 1990-х років поряд із політичними рухами активно розвиваються організації, що працювали у сферах захисту прав людини, соціальної підтримки населення, культури, освіти, молодіжної політики, охорони навколишнього природного середовища та місцевого розвитку [5].

Проголошення незалежності Республіки Молдова у 1991 році стало початком нового етапу інституціоналізації громадянського суспільства. Разом із формуванням державних органів влади відбувалося створення нормативно-правової бази, що гарантувала свободу об'єднань, свободу слова, свободу мирних зібрань та інші фундаментальні права, необхідні для діяльності громадських організацій. Конституція Республіки Молдова закріпила демократичні принципи функціонування держави, створивши правові засади для подальшого розвитку незалежних інститутів громадянського суспільства [5].

Разом із тим перші роки незалежності характеризувалися значними труднощами. Глибока економічна криза, трансформація державних інституцій, відсутність усталених демократичних традицій та невизначеність зовнішньополітичного курсу обмежували можливості розвитку громадського сектору. Значна частина новостворених організацій не мала достатнього фінансового забезпечення, професійних кадрів і практичного досвіду реалізації суспільних проєктів. У цих умовах вагому роль у становленні громадянського суспільства почали відігравати міжнародні організації та донори, які забезпечували фінансову підтримку, навчання персоналу й розвиток інституційної спроможності громадських організацій.

Поступове зміцнення громадянського сектору відбулося на початку 2000-х років. Саме в цей період громадські організації дедалі активніше залучалися до реалізації державних програм, здійснення громадського моніторингу діяльності органів влади, проведення антикорупційних ініціатив, виборчого спостереження, підготовки аналітичних матеріалів та експертного супроводу реформ. Розширення напрямів діяльності сприяло переходу від окремих громадських ініціатив до формування професійного сектору неурядових організацій, здатного брати участь у виробленні державної політики.

Подальший розвиток громадянського суспільства значною мірою визначався процесами європейської інтеграції. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом сприяло адаптації молдовського законодавства до європейських стандартів, розвитку механізмів публічних консультацій та розширенню участі громадських організацій у прийнятті управлінських рішень. Поступово сформувалися постійні платформи взаємодії між державними органами, міжнародними партнерами та громадянським суспільством, що стало важливою передумовою демократизації

системи публічного управління.

Окремим напрямом розвитку стало вдосконалення законодавчого забезпечення діяльності некомерційних організацій. Прийняття сучасних нормативно-правових актів, що регламентували порядок створення, функціонування та фінансування громадських організацій, забезпечило підвищення рівня їхньої автономії, прозорості та підзвітності. Водночас було розширено можливості участі громадян у фінансуванні діяльності громадського сектору, зокрема шляхом запровадження механізмів відрахування частини податку на користь громадських організацій.

Станом на початок 2020-х років громадянське суспільство Молдови сформувалося як самостійний сектор суспільних відносин, представлений значною кількістю неурядових організацій, аналітичних центрів, благодійних фондів, професійних асоціацій, волонтерських ініціатив та громадських платформ. Разом із традиційними напрямками діяльності дедалі більшого значення набули питання цифрової трансформації, протидії дезінформації, громадського контролю за використанням міжнародної фінансової допомоги, розвитку місцевого самоврядування та забезпечення демократичної стійкості держави. Таким чином, еволюція громадянського суспільства Республіки Молдова свідчить про поступовий перехід від переважно протестних і культурно-національних рухів кінця 1980-х років до сформованої системи інституцій, здатних брати активну участь у реалізації державної політики, здійсненні громадського контролю та підтримці демократичного розвитку країни.

Одним із ключових чинників, що визначав траєкторію розвитку громадянського суспільства Республіки Молдова протягом усього періоду незалежності, залишається неврегульований придністровський конфлікт. На відміну від більшості пострадянських держав, які зіткнулися переважно з економічними труднощами трансформаційного періоду, Молдова вже на початковому етапі державотворення була змушена вирішувати проблему фактичної втрати контролю над частиною власної території. Збройне протистояння 1992 року не лише призвело до формування самопроголошеного утворення на лівому березі Дністра, а й суттєво вплинуло на подальший розвиток політичної системи, демократичних інститутів та громадянського суспільства [6].

Особливість придністровського питання полягає у тому, що його наслідки виходять далеко за межі територіального спору. Протягом тривалого часу конфлікт залишається одним із головних факторів політичної поляризації молдовського суспільства, впливає на формування зовнішньополітичних пріоритетів держави та створює додаткові виклики для реалізації демократичних реформ. У таких умовах громадянське суспільство було змушене адаптувати власну діяльність до безпекових ризиків, поєднуючи традиційні напрями роботи із завданнями сприяння суспільному діалогу, миротворчим ініціативам та підтримці демократичних цінностей.

Важливою особливістю розвитку громадянського сектору стало його функціонування у двох принципово різних політико-правових середовищах. На території, що перебуває під контролем конституційної влади Молдови, громадські організації отримали можливість поступового інституційного розвитку, міжнародної підтримки та участі у виробленні державної політики. Натомість діяльність незалежних громадських об'єднань на території Придністров'я тривалий час здійснювалася в умовах значно жорсткіших адміністративних обмежень, що істотно звужувало можливості розвитку незалежних громадських ініціатив та громадського контролю.

У цих умовах окремого значення набули організації, діяльність яких була спрямована на розвиток міжрегіонального діалогу. За підтримки міжнародних партнерів реалізовувалися спільні освітні, культурні, молодіжні та дослідницькі проекти, метою яких є підтримувати контакти між населенням обох берегів Дністра. Хоча такі ініціативи не мали безпосереднього впливу на політичне врегулювання конфлікту, вони сприяли збереженню горизонтальних суспільних зв'язків, формуванню атмосфери взаємної довіри та розвитку механізмів неформальної співпраці між громадами.

Разом із цим громадянське суспільство Молдови поступово стало одним із ключових учасників експертного супроводу переговорного процесу щодо врегулювання придністровського конфлікту. Аналітичні центри, правозахисні організації та незалежні експерти здійснювали моніторинг дотримання прав людини, аналізували соціально-економічні наслідки конфлікту, розробляли рекомендації щодо реінтеграційної політики та брали участь у міжнародних дискусіях стосовно майбутнього регіону. Завдяки цьому питання Придністров'я поступово почало розглядатися не лише як проблема безпеки, а й як складова комплексної державної політики, що охоплює питання прав людини, регіонального розвитку, соціальної інтеграції та демократичного врядування.

Не менш важливим чинником залишається постійний вплив російської федерації на розвиток

ситуації в регіоні. Збереження російської військової присутності, політична та економічна підтримка невизнаної адміністрації, а також активне використання інформаційних інструментів суттєво ускладнюють процес реінтеграції країни. Для громадянського суспільства це означає необхідність працювати в умовах постійної інформаційної конкуренції, протидіяти дезінформації, підтримувати суспільний діалог та сприяти формуванню критичного мислення серед населення. В останні роки саме інформаційна безпека стала одним із найдинамічніших напрямів діяльності молдовських громадських організацій.

Водночас придністровський конфлікт значною мірою вплинув і на характер взаємодії громадянського суспільства з державними інституціями. Необхідність реагування на безпекові виклики сприяла розвитку партнерських моделей співпраці між органами влади, експертним середовищем та громадськими організаціями. Якщо на початкових етапах незалежності взаємовідносини між державою та громадським сектором нерідко мали конфронтаційний характер, то поступово вони трансформувалися у більш прагматичний формат, орієнтований на спільний пошук рішень щодо забезпечення національної безпеки, зміцнення демократичних інститутів та реалізації політики реінтеграції.

Варто також врахувати, що тривале існування неврегульованого конфлікту істотно вплинуло на міжнародну підтримку громадянського суспільства Молдови. Більшість програм Європейського Союзу, Ради Європи, ОБСЄ, Програми розвитку ООН та інших міжнародних організацій були спрямовані не лише на розвиток демократичних інститутів, а й на зміцнення довіри між громадами, підтримку місцевих ініціатив і підготовку умов для майбутньої реінтеграції держави. Саме тому молдовські громадські організації накопичили значний досвід реалізації міжнародних проєктів, міжсекторального партнерства та управління програмами міжнародної технічної допомоги.

Таким чином, придністровський конфлікт став не лише фактором стримування демократичного розвитку Республіки Молдова, а й своєрідним каталізатором інституційного розвитку громадянського суспільства. Постійна необхідність реагування на безпекові виклики, підтримки суспільного діалогу, розвитку міжнародної співпраці та захисту демократичних цінностей сприяла розширенню функцій громадських організацій, перетворивши їх на важливих учасників забезпечення суспільної стійкості. Водночас остаточне вирішення придністровського питання залишається одним із ключових чинників, від якого залежить подальша демократична консолідація держави та повноцінний розвиток громадянського суспільства на всій території Республіки Молдова.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало одним із найбільш вагомих чинників трансформації громадянського суспільства Республіки Молдова за весь період її незалежності. Якщо до цього часу діяльність більшості громадських організацій була зосереджена переважно на питаннях демократичного розвитку, захисту прав людини, боротьби з корупцією та сприяння європейській інтеграції, то після початку війни пріоритети громадського сектору суттєво змінилися. На перший план вийшли гуманітарне реагування, підтримка внутрішньої суспільної стійкості, допомога українським громадянам, протидія інформаційним загрозам та посилення співпраці між державними інституціями, міжнародними організаціями й неурядовим сектором [7].

Географічне розташування Молдови, безпосередня близькість до зони бойових дій та обмежені власні ресурси зумовили необхідність оперативної мобілізації всіх суспільних інститутів. Уже в перші тижні війни територія країни стала одним із головних транзитних маршрутів евакуації цивільного населення з України. Значна частина людей залишилася на території Молдови, що створило суттєве навантаження на систему соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти та місцевого самоврядування. За таких умов саме громадянське суспільство стало одним із ключових суб'єктів організації гуманітарної допомоги.

Неурядові організації, благодійні фонди, волонтерські об'єднання та релігійні громади фактично взяли на себе виконання значної частини функцій, пов'язаних із прийомом українських біженців. Ними забезпечувалося функціонування центрів тимчасового розміщення, надання гуманітарної допомоги, юридичних консультацій, психологічної підтримки, медичного супроводу та допомоги в інтеграції дітей до освітнього процесу. Важливо, що більшість таких ініціатив виникла безпосередньо на місцевому рівні, а вже згодом інтегрувалася у загальнонаціональні механізми координації гуманітарної діяльності.

Однією з особливостей реагування стало формування нової моделі взаємодії між державою та громадянським суспільством. Якщо раніше співпраця між органами влади та громадськими організаціями переважно здійснювалася через механізми консультацій або участі у підготовці

нормативно-правових актів, то після початку війни вона набула практичного характеру. Громадські організації були залучені до роботи кризових штабів, координації міжнародної допомоги, інформаційного супроводу гуманітарних програм та взаємодії з міжнародними гуманітарними структурами. Подібний формат співробітництва продемонстрував високий рівень гнучкості громадянського сектору та його здатність оперативно реагувати на кризові ситуації [7].

Водночас війна актуалізувала проблему забезпечення суспільної стійкості. Поряд із гуманітарною діяльністю громадські організації значно активізували роботу у сфері інформаційної безпеки. Посилення інформаційних операцій російської федерації, поширення дезінформації, спроби маніпулювання суспільною думкою та використання соціальних мереж як інструменту політичного впливу вимагали формування нових механізмів захисту інформаційного простору. У відповідь громадські організації розширили діяльність у сфері медіаграмотності, фактчекінгу, моніторингу інформаційних кампаній та просвітницької роботи серед населення.

Особливого значення набула діяльність аналітичних центрів, які здійснювали оцінку ризиків для національної безпеки, аналізували вплив війни на внутрішньополітичну ситуацію та розробляли рекомендації щодо посилення стійкості державних інституцій. Таким чином, громадянське суспільство дедалі активніше виконувало не лише представницькі чи контрольні функції, а й виступало джерелом експертної підтримки органів державної влади. Це свідчить про поступовий перехід від традиційної моделі громадського контролю до партнерської моделі взаємодії, заснованої на спільній відповідальності за подолання кризових явищ.

Після початку повномасштабної війни суттєво розширилися можливості міжнародного співробітництва молдовських громадських організацій. Європейський Союз, Програма розвитку ООН, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), міжнародні благодійні фонди та інші партнери значно збільшили фінансування гуманітарних і соціальних програм. Водночас міжнародна підтримка була спрямована не лише на ліквідацію наслідків гуманітарної кризи, а й на зміцнення інституційної спроможності громадських організацій, розвиток місцевих громад, удосконалення механізмів кризового управління та підтримку демократичних реформ [7].

Разом із позитивними тенденціями війна виявила й низку системних проблем розвитку громадянського сектору. Насамперед це стосується високої залежності багатьох організацій від міжнародного фінансування, нерівномірного розвитку громадських ініціатив у різних регіонах країни, обмеженості кадрового потенціалу та значного навантаження на волонтерські мережі. Крім того, політична поляризація молдовського суспільства, активізація проросійських політичних сил та інформаційний тиск створювали додаткові ризики для функціонування незалежних громадських організацій.

Попри зазначені виклики саме події після 2022 року продемонстрували, що громадянське суспільство Молдови досягло якісно нового рівня розвитку. Воно перестало розглядатися виключно як сукупність неурядових організацій, що здійснюють громадський контроль або реалізують окремі соціальні проекти. Натомість громадянський сектор перетворився на один із ключових компонентів системи суспільної стійкості держави, здатний забезпечувати швидку мобілізацію ресурсів, координувати діяльність різних суспільних груп, підтримувати ефективну комунікацію між державою та громадянами, а також сприяти збереженню демократичних інститутів в умовах зовнішніх загроз.

Досвід реагування на повномасштабну війну засвідчив, що ефективність громадянського суспільства визначається не лише кількістю громадських організацій чи обсягами міжнародної допомоги, а передусім рівнем суспільної довіри, готовністю до самоорганізації та здатністю вибудовувати партнерські відносини з органами державної влади. Саме ці фактори стали основою підвищення стійкості Молдови в умовах безпрецедентних гуманітарних, інформаційних та безпекових викликів, одночасно створивши передумови для подальшого поглиблення демократичних перетворень і прискорення європейської інтеграції держави.

Європейська інтеграція протягом останніх двох десятиліть стала одним із ключових факторів трансформації громадянського суспільства Республіки Молдова. На відміну від інших напрямів державної політики, процес адаптації до європейських стандартів передбачає не лише гармонізацію законодавства чи реформування системи державного управління, а й активне залучення громадянськості до вироблення, реалізації та моніторингу державної політики. Саме тому громадянське суспільство поступово перетворилося на одного з основних партнерів держави у виконанні євроінтеграційних завдань.

Поглиблення співпраці між Молдовою та Європейським Союзом істотно вплинуло на розвиток

неурядового сектору. Укладання Угоди про асоціацію, запровадження Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, участь у програмі «Східне партнерство», а згодом отримання статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу створили нові можливості для інституційного зміцнення громадських організацій. Водночас ці процеси поставили перед громадянським суспільством нові вимоги щодо професіоналізації діяльності, підвищення рівня експертного потенціалу та розширення участі у реалізації реформ.

На сучасному етапі громадські організації виконують значно ширший спектр функцій, ніж це було характерно для початкового періоду незалежності. Якщо раніше їхня діяльність переважно зосереджувалася на захисті прав людини або реалізації окремих соціальних проєктів, то сьогодні вони активно беруть участь у підготовці законодавчих ініціатив, громадській експертизі нормативно-правових актів, моніторингу виконання міжнародних зобов'язань, оцінці ефективності державних програм та здійсненні громадського контролю за використанням міжнародної фінансової допомоги. Таким чином, громадянське суспільство фактично стало невід'ємною складовою системи публічного врядування.

Важливою особливістю європейської інтеграції Молдови стало формування постійних механізмів взаємодії між органами державної влади та громадянським суспільством. Практика проведення публічних консультацій, створення консультативних платформ, залучення експертного середовища до розроблення стратегічних документів та оцінки реформ сприяла поступовому переходу від декларативної участі громадськості до її реального впливу на процес прийняття управлінських рішень. Попри те, що ефективність таких механізмів залишається неоднаковою в різних сферах державної політики, їх інституціоналізація свідчить про поступове утвердження європейських принципів відкритості та підзвітності публічного управління.

Водночас розвиток громадянського суспільства у контексті європейської інтеграції не можна оцінювати виключно через призму позитивних змін. Однією з головних проблем залишається нерівномірність інституційного розвитку громадських організацій. Найбільш професійні структури традиційно концентруються у Кишиніві, тоді як місцеві громадські ініціативи часто відчують дефіцит фінансових ресурсів, кадрового забезпечення та експертного потенціалу. У результаті регіональні організації мають значно менші можливості впливати на формування державної політики та брати участь у міжнародних програмах.

Ще одним викликом є залежність значної частини громадських організацій від зовнішнього фінансування. Протягом багатьох років основними джерелами підтримки залишаються програми Європейського Союзу, міжнародні фонди та агентства розвитку. Завдяки цьому вдалося реалізувати сотні проєктів у сферах розвитку місцевого самоврядування, антикорупційної політики, цифровізації, захисту прав людини, екології та освіти. Водночас надмірна орієнтація/ на грантове фінансування створює ризики для довгострокової стабільності окремих організацій, особливо після завершення міжнародних програм.

Особливе значення у процесі європейської інтеграції набуває аналітичний сектор громадянського суспільства. Незалежні дослідницькі центри дедалі активніше залучаються до підготовки експертних висновків щодо виконання критеріїв членства в Європейському Союзі, аналізу реформ у сфері правосуддя, боротьби з корупцією, державного управління та захисту прав людини. Фактично вони виконують функцію незалежного моніторингу, що дозволяє об'єктивно оцінювати результати реформ та своєчасно виявляти системні проблеми їх реалізації.

Події після 2022 року значно прискорили європейську інтеграцію Молдови та водночас змінили роль громадянського суспільства у цьому процесі. Повномасштабна війна росії проти України актуалізувала питання не лише політичної, а й безпекової інтеграції до європейського простору. За цих умов громадські організації почали дедалі активніше працювати над питаннями стратегічних комунікацій, інформаційної безпеки, кіберстійкості, протидії дезінформації, розвитку медіаграмотності та зміцнення соціальної згуртованості. Саме ці напрями поступово стають складовими ширшого поняття демократичної стійкості, яке дедалі частіше використовується в європейській політиці.

Не менш важливим стало розширення участі громадянського суспільства у моніторингу виконання рекомендацій Європейської комісії, підготовці альтернативних звітів щодо реалізації реформ та здійсненні громадського контролю за використанням міжнародної фінансової допомоги. Такий формат взаємодії дозволяє не лише підвищити прозорість державного управління, а й забезпечує додатковий рівень суспільної довіри до процесу європейської інтеграції.

Разом із тим ефективність подальшого просування Молдови до членства в Європейському Союзі

значною мірою буде залежати від здатності держави забезпечити сталі умови розвитку громадянського суспільства. Йдеться насамперед про вдосконалення механізмів фінансової підтримки громадських організацій, розширення участі місцевих громад у процесах прийняття рішень, зміцнення інституційної незалежності громадського сектору та підвищення рівня громадянської активності населення. Не менш важливим залишається питання збереження політичної нейтральності громадських організацій, що є необхідною умовою підтримання суспільної довіри до їхньої діяльності.

Таким чином, сучасне громадянське суспільство Республіки Молдова вже не можна розглядати виключно як сукупність незалежних громадських організацій або інструмент громадського контролю. У процесі європейської інтеграції воно поступово трансформувалося в один із ключових інститутів демократичного врядування, який забезпечує комунікацію між державою та суспільством, здійснює експертний супровід реформ, сприяє підвищенню прозорості публічного управління та зміцнює демократичну стійкість держави. Саме ця багатофункціональність визначатиме його роль у подальшій модернізації країни та наближенні Молдови до повноправного членства в Європейському Союзі.

Незважаючи на істотний прогрес у розвитку громадянського суспільства, сучасний етап функціонування неурядового сектору Республіки Молдова характеризується наявністю комплексу взаємопов'язаних викликів, що мають як внутрішнє, так і зовнішнє походження. Значна частина цих проблем сформувалася ще на початкових етапах демократичної трансформації держави, однак сучасне безпечове середовище, активізація євроінтеграційних процесів та геополітична нестабільність надали їм нового змісту.

Однією з найбільш актуальних проблем залишається забезпечення фінансової стійкості громадських організацій. Протягом тривалого часу їхній розвиток значною мірою підтримувався за рахунок міжнародної технічної допомоги, грантових програм та фінансування з боку міжнародних організацій. Така модель дозволила сформувати професійний громадський сектор, однак водночас зробила його залежним від зовнішніх джерел фінансування. У разі скорочення міжнародної підтримки частина організацій може втратити можливість реалізовувати довгострокові проекти або підтримувати належний рівень інституційної спроможності. Це обумовлює необхідність розвитку внутрішніх механізмів фінансування, стимулювання благодійництва, корпоративної соціальної відповідальності та розширення державних програм підтримки суспільно важливих громадських ініціатив.

Не менш важливим викликом є нерівномірний розвиток громадянського суспільства в територіальному вимірі. Більшість професійних громадських організацій, експертних центрів та аналітичних установ функціонує у столиці або великих містах, тоді як невеликі громади часто мають обмежені можливості для створення сталих громадських інституцій. Це призводить до диспропорцій у рівні громадської активності, доступі до міжнародних програм і можливостях впливу на формування місцевої політики. У перспективі одним із пріоритетних напрямів державної політики має стати розвиток локальних громадських ініціатив та посилення інституційної спроможності організацій на регіональному рівні.

Суттєвий вплив на функціонування громадянського суспільства продовжує справляти політична поляризація. В умовах конкуренції між різними геополітичними моделями розвитку окремі громадські організації нерідко стають об'єктом політичних спекуляцій або інформаційних кампаній, спрямованих на дискредитацію їхньої діяльності. Це негативно позначається на рівні суспільної довіри та може ускладнювати конструктивний діалог між владою, громадянським суспільством і населенням. Збереження інституційної незалежності громадського сектору, прозорості його фінансування та відкритості процедур прийняття рішень залишається однією з ключових передумов підтримання його авторитету.

Особливого значення набуває необхідність протидії сучасним інформаційним загрозам. Поширення дезінформації, використання цифрових платформ для політичного впливу, маніпулятивні інформаційні кампанії та спроби посилення суспільної поляризації вимагають від громадських організацій не лише традиційної просвітницької діяльності, а й активної участі у формуванні культури критичного мислення, розвитку медіаграмотності та підтримці незалежних засобів масової інформації. У сучасних умовах інформаційна безпека дедалі більше стає складовою демократичної безпеки держави, а громадянське суспільство виступає одним із ключових елементів її забезпечення.

Водночас сучасний етап розвитку відкриває для громадянського суспільства Молдови нові можливості. Подальше просування країни до членства в Європейському Союзі передбачає

розширення практик відкритого врядування, удосконалення механізмів участі громадян у прийнятті управлінських рішень, посилення підзвітності органів державної влади та впровадження європейських стандартів демократичного управління. Реалізація цих завдань є неможливою без активної участі громадських організацій, експертного середовища, професійних асоціацій та волонтерських об'єднань.

Досвід останніх років засвідчив, що громадянське суспільство Молдови поступово переходить від моделі переважно донорозалежного неурядового сектору до моделі стратегічного партнера держави. Цей процес особливо проявився під час реагування на гуманітарні наслідки повномасштабної війни росії проти України, коли громадські організації продемонстрували здатність до швидкої мобілізації ресурсів, ефективної координації діяльності з органами влади та міжнародними партнерами, а також високий рівень суспільної довіри. Подальше закріплення такої моделі взаємодії сприятиме підвищенню стійкості демократичних інститутів та ефективності державної політики.

На сучасному етапі громадські організації виконують значно ширший спектр функцій, ніж це було характерно для початкового періоду незалежності, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Провідні організації громадянського суспільства Республіки Молдова та їх внесок

Організація	Рік створення	Сфера діяльності	Основні проекти	Внесок після 2022 р.	Роль у євроінтеграції
Promo-LEX Association	2002	Права людини, вибори, ПМР	Моніторинг виборів, права людини в ПМР	Документування порушень, моніторинг інформаційних ризиків	Моніторинг демократичних реформ
Expert-Grup	1998	Економічна політика	Аналіз реформ	Оцінка економічних наслідків війни	Експертний супровід реформ
IPRE	2015	Євроінтеграція	Дослідження політики ЄС	Аналітика безпеки	Моніторинг виконання рекомендацій ЄС
IDIS Viitorul	1993	Публічне управління	Аналітичні доповіді	Підтримка місцевих громад	Реформи врядування
Transparency International Moldova	2000	Антикорупція	Оцінка корупційних ризиків	Моніторинг прозорості	Підтримка антикорупційних реформ
CRJM	2010	Правосуддя	Моніторинг судової системи	Правова експертиза	Реформа судової системи
People in Need Moldova	2003	Гуманітарна допомога	Соціальні проекти	Допомога українським біженцям	Посилення соціальної стійкості
Caritas Moldova	1995	Соціальна підтримка	Гуманітарні програми	Підтримка біженців	Соціальна інтеграція
La Strada Moldova	2001	Права людини	Протидія торгівлі людьми	Захист жінок і дітей	Гармонізація зі стандартами прав людини

Побудовано на основі джерел 8-19

Аналіз діяльності провідних організацій громадянського суспільства свідчить, що їх функціональне навантаження суттєво розширилося порівняно з початковим етапом становлення громадського сектору. Поряд із традиційними напрямками діяльності, такими як захист прав людини, громадський контроль та антикорупційна діяльність, дедалі більшого значення набувають експертний супровід реформ, інформаційна безпека, підтримка гуманітарних програм, моніторинг виконання євроінтеграційних зобов'язань та розвиток демократичної стійкості держави.

Висновки. Становлення громадянського суспільства Республіки Молдова є тривалим і багатокомпонентним процесом, що відбувався під впливом демократичних трансформацій, наслідків розпаду Радянського Союзу, придністровського конфлікту, європейської інтеграції та сучасних безпекових викликів. На різних етапах розвитку громадські організації виконували різні функції: від захисту громадянських прав і розвитку демократичної культури до експертного супроводу державної політики, громадського контролю та забезпечення суспільної стійкості.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що придністровський конфлікт, попри його деструктивний вплив на політичний розвиток країни, став одним із чинників інституційного зміцнення громадянського сектору. Необхідність реагування на безпекові ризики, підтримання міжрегіонального діалогу та співпраця з міжнародними партнерами сприяли професіоналізації громадських організацій і розширенню напрямів їхньої діяльності.

Якісно новий етап розвитку громадянського суспільства розпочався після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Події 2022–2025 років та поточного 2026 року засвідчили, що громадські організації здатні ефективно виконувати функції гуманітарного реагування, координувати волонтерські ініціативи, підтримувати інформаційну безпеку та брати участь у формуванні державної політики у сфері кризового управління. Це свідчить про поступову трансформацію громадянського суспільства з інституту громадського контролю у важливий компонент системи демократичної та суспільної стійкості.

Подальший розвиток громадянського суспільства Молдови безпосередньо пов'язаний із реалізацією європейського курсу держави. Активне залучення громадських організацій до моніторингу реформ, експертного супроводу процесу адаптації законодавства до права Європейського Союзу, розвитку відкритого врядування та забезпечення прозорості діяльності органів державної влади створює додаткові гарантії ефективності євроінтеграційних перетворень.

Таким чином, громадянське суспільство Республіки Молдова на сучасному етапі розвитку виступає не лише самостійним інститутом демократії, а й одним із ключових чинників забезпечення політичної стабільності, суспільної згуртованості, демократичної стійкості та успішної європейської інтеграції держави. Саме від рівня його інституційної зрілості, здатності до конструктивної взаємодії з органами державної влади та підтримки громадян буде залежати ефективність подальших демократичних перетворень і зміцнення європейського вектору розвитку Республіки Молдова.

Бібліографічний список:

1. Швець, К. Компаративний аналіз моделей публічної політики перехідних систем на прикладі Грузії та Молдови. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 1(67), 59-64. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1\(67\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1(67)-8)
2. Француз А. Й., Довгошея Р. В. Інститути громадянського суспільства у протидії корупції в Україні в умовах війни. *Legal Bulletin*. 2024. № 4 (14). С. 144–160. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A20>
3. Наливайко І.О. Роль інститутів громадянського суспільства у запобіганні протидії корупції в органах публічної влади. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №2. 2022. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.4>
4. Любохинець Л., Бушовська Л., Мейш А. Громадянське суспільство України: проблемні аспекти та напрями розвитку. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. №4. Р. 379–387. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-49>
5. Ibu I., - Zakota Z. (2025): The Evolution of Civil Society in the Post-Communist Republic of Moldova. *Civil Review*, 22(1), 5-21. <https://doi.org/10.62560/csz.2025.01.1>
6. Gherasim, Gabriel (2025), "The Republic of Moldova's Civil Society and Democratic Resilience in the Context of the EU Integration Process." *Civil Szelme* 22(1), 23-36 <https://doi.org/10.62560/csz.2025.01.2>
7. Costea, Ana Maria. Brie, Mircea (2025). The development of civil society in Moldova in the context of the Ukrainian war and the EU accession. *Civil Szemle*, 22 (1), pp. 37-53, <http://doi.org/10.62560/csz.2025.01.3>
8. Promo-LEX Association. URL: <https://promolex.md/ru/glavnaya/>
9. Expert-Grup. URL: <https://www.expert-grup.org/ro/>
10. Institute for European Policies and Reforms (IPRE). URL: <https://ipre.md/?lang=en/>
11. IDIS «Viitorul». URL: <http://viitorul.org/ro>
12. Transparency International Moldova. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/moldova>
13. Legal Resources Centre from Moldova (CRJM). URL: <https://crjm.org/en/>
14. People in Need Moldova. URL: <https://moldova.peopleinneed.net/en/>
15. Caritas Moldova. URL: <https://caritas.md/en>
16. La Strada Moldova. URL: <https://lastrada.md/>
17. European Commission – Moldova. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/moldova_en
18. OECD SIGMA – Moldova. URL: <https://www.sigmaxweb.org/en/partners-and-regions/moldova.html>
19. UNDP Moldova. URL: <https://www.undp.org/moldova>

References:

1. Shvets, K. (2023) Komparatyvnyi analiz modelei publichnoi polityky perekhidnykh system na prykladi Hruzii ta Moldovy [Comparative analysis of public policy models of transition systems: The cases of Georgia and Moldova]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia*, 1(67),

pp. 59–64. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1\(67\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1(67)-8)

2. Frantsuz, A.Y. and Dovhosheia, R.V. (2024) Instytuty hromadianskoho suspilstva u protydii koruptsii v Ukraini v umovakh viiny [Civil society institutions in combating corruption in Ukraine under martial law]. *Legal Bulletin*, 4(14), pp. 144–160. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A20>

3. Nalyvaiko, I.O. (2022) Rol instytutiv hromadianskoho suspilstva u zapobihanni i protydii koruptsii v orhanakh publichnoi vlady [The role of civil society institutions in preventing and combating corruption in public authorities]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 2. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.4>

4. Liubokhynets, L., Bushovska, L. and Meish, A. (2024) Hromadianske suspilstvo Ukrainy: problemni aspekty ta napriamy rozvytku [Civil society in Ukraine: Problematic aspects and development directions]. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 4, pp. 379–387. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-49>

5. Ibu, I. and Zakota, Z. (2025) The Evolution of Civil Society in the Post-Communist Republic of Moldova. *Civil Review*, 22(1), pp. 5–21. <https://doi.org/10.62560/csz.2025.01.1>

6. Gherasim, G. (2025) The Republic of Moldova's Civil Society and Democratic Resilience in the Context of the EU Integration Process. *Civil Szemle*, 22(1), pp. 23–36. <https://doi.org/10.62560/csz.2025.01.2>

7. Costea, A.M. and Brie, M. (2025) The Development of Civil Society in Moldova in the Context of the Ukrainian War and the EU Accession. *Civil Szemle*, 22(1), pp. 37–53. <https://doi.org/10.62560/csz.2025.01.3>

8. Promo-LEX Association. Available at: <https://promolex.md/>

9. Expert-Grup. Available at: <https://www.expert-grup.org/>

10. Institute for European Policies and Reforms (IPRE). Available at: <https://ipre.md/>

11. Institute for Development and Social Initiatives (IDIS) "Viitorul". Available at: <https://viitorul.org/>

12. Transparency International Moldova. Available at: <https://www.transparency.org/en/countries/moldova>

13. Legal Resources Centre from Moldova (CRJM). Available at: <https://crjm.org/en/>

14. People in Need Moldova. Available at: <https://moldova.peopleinneed.net/en/>

15. Caritas Moldova. Available at: <https://caritas.md/en/>

16. La Strada Moldova. Available at: <https://lastrada.md/>

17. European Commission. Moldova. Available at: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/moldova_en

18. OECD SIGMA. Moldova. Available at: <https://www.sigmaweb.org/en/partners-and-regions/moldova.html>

19. United Nations Development Programme (UNDP) Moldova. Available at: <https://www.undp.org/moldova>